

Власовський, М. Мандрика, о. П. Білон, о. В. Кудрик, Д. Дорошенко, М. Грушевський, В. Луців, Є. Онацький та інші. У бібліотеці містилася книга «Бог Надежда Моя» видання Ставропільського Інституту з 1890 р. Впродовж 30 р. Ф. Богдан передав до бібліотеки відділу Взаємної Помочі у Ванкувері окрім 320 книжок, незвичайну збірку – 16-міліметрову фільмову бібліотеку. «Ця збірка почалася 1943 р. й ... збільшилася до 8 тисяч стіп. Вона важлива тим, що зберігає наочне свідцтво дійсних подій; це не опис словом, а документи імпрез в часі, коли вони відбувалися» [1, с. 32].

Таким чином, книжкова культура української діаспори невинно розвивалася. Українство презентувало свою книгу на всіх континентах, велику справу книговидання забезпечували духовні, культурні, освітнянські і наукові діячі діаспори – подвижники української справи і борці за українську ідентичність та державність. Їхня праця не була марною. Українська діаспора творила позитивний імідж України у світі, забезпечувала культурно-духовний діалог між материковою Україною та світом, наводила своєрідні «мости» між Україною і вільним світом, що сприяло визначенню перспективи розвитку України у XXI ст.

1. Богдан Ф. Бібліотека Товариства Взаємної Помочі й українська книжка в Ванкувері / Федір Богдан ; 2-е вид. – Ванкувер : Українська Вільна Академія Наук, 1959. – 32 с.

2. Божук Л. В. Шкільництво українського зарубіжжя: традиції та сучасний досвід: Дис... канд. історичних наук. Спец. 09.00.12 – українознавство / Божук Людмила Володимирівна; КНУТШ. – Київ, 2009. – 222 л.

3. Губарець В. Преса і книга діаспори. З історії видавничої діяльності українського зарубіжжя / В. Губарець. – К.: Університет «Україна», 2008. – 266 с.

4. Гумницька Н. Культурне надбання української діаспори – духовний фактор збереження і формування національної ідентичності / Н. Гумницька // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Історичні науки. – Вип.15. – Острог, 2010. – 524 с. – С. 187–201.

5. Євтух В. Б., Ковальчук О. О. Українці в Канаді / В. Б. Євтух, О. О. Ковальчук. – Київ: Будівельник, 1993. – 144 с.

6. Ключковська І., Гумницька Н. Українська діаспора в об'єктиві сучасності – національно-політичний та духовно-культурний феномен (перша – третя хвилі еміграції) [Електронний ресурс]: стаття / І. Ключковська, Н. Гумницька. – Режим доступу: <http://storinka-m.kiev.ua/article.php?id=303> (дата звернення 21.09.2016). – Назва з екрана.

7. Лановик Б. Історія української еміграції / Б. Д. Лановик [та ін.]; ред. Б. Д. Лановика. – К.: Вища школа, 1997. – 520 с.

8. Моїсеєва Т. О. Видавничий досвід української спільноти в Австралії [Електронний ресурс]: стаття / Т. О. Моїсеєва. – Режим доступу: <http://pvs.uad.lviv.ua/static/media/42/8.pdf> (дата звернення 11.10.2016). – Назва з екрана.

9. Недошитко І. Р. Інформаційний простір українців у США [Електронний ресурс]: стаття / І. Р. Недошитко. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Gileya/2012_58/Gileya58/P25_doc.pdf (дата звернення 05.10.2016). – Назва з екрана.

10. Педенко В. Бібліографія шкільних підручників і допоміжних матеріалів / Віктор Педенко. – Торонто, Онт., Канада: Видання світової координаційної виховно-освітньої ради при СКВУ, 1990. – 21 с. [Рукопис].

11. Трощинський В. Українці в світі / В. Трощинський, А. Шевченко. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 1999. – 352 с.

УДК 94 (470 + 571) (= 161.2) «1991/2014»

Олена Балера

Роль музичних та пісенних колективів української діаспори Російської Федерації у збереженні і розвитку національно-культурних традицій українського народу (1991–2014)

Статтю присвячено вивченню та аналізу процесу утворення професійних та самодіяльних музичних і пісенних колективів, заснованих представниками української спільноти в Російській Федерації впродовж 1991–2014 рр. (до початку збройного вторгнення Росії на територію України), визначенню основних напрямів і форм їхньої роботи та її впливу на збереження і розвиток українських національно-культурних традицій.

Ключові слова: українська діаспора, українці Російської Федерації, національно-культурні потреби, музичні та пісенні колективи.

Olena Balera

Role of Musical and Singing Ensembles of Ukrainian Diaspora in the Russian Federation in Preservation of Ukrainian National and Cultural Traditions (1991–2014)

The article is devoted to the analysis of formation of professional and amateur musical and singing ensembles established by representatives of Ukrainian community in the Russian Federation in 1991–2014 years (before the Russian military invasion in the territory of Ukraine), and also to the definition of the main directions and forms of their work and their impact to the conservation and the development of Ukrainian national and cultural traditions. The article contains the conclusions that among of musical and singing ensembles of Ukrainian Diaspora in Russia the academic and folk choirs and vocal ensembles have been dominated. Such creative teams were formed mainly by Russian Ukrainians' public organizations which have received episodic organizational and financial support from state administration within the federal and local programs of cultural development. In the investigated period

specific programs and plans for cultural development of the Ukrainian Diaspora in Russia haven't been elaborated therefore financial support which was received by the Ukrainian community from the Russian authorities haven't become systematic and continuous. In conditions of Ukrainian-Russian armed conflict and informational war from the Russian mass media aimed at the establishment in society a negative image of Ukrainian and Ukrainian state, further extension the scope and scale of cooperation between Ukrainian Diaspora in Russia and Russian authorities is problematic, therefore at this stage finding the ways of financial and informational support for Russian Ukrainians from the Ukrainian authorities, public organizations and businesses are especially important.

Keywords: *Ukrainian Diaspora, Ukrainians from the Russian Federation, National and Cultural Need, Music and Singing Ensembles.*

Всебічна підтримка мистецької діяльності представників закордонного українства є одним із найважливіших напрямків культурної політики України, спрямованої на забезпечення і захист національно-культурних потреб української діаспори. Зважаючи на те, що в Російській Федерації дуже повільними темпами здійснюється розробка законодавства щодо захисту прав національних меншин і впродовж 1991–2014 рр. так і не було створено ефективних і безперервно діючих механізмів надання державної допомоги національним спільнотам, а також враховуючи відносну пасивність і високий рівень асиміляції російських українців, яким у вказаний період так і не вдалося створити сильних і впливових загальноросійських організацій, що могли б гідно представляти їх інтереси у взаємодії з російськими та українськими владними структурами, найпоширенішою формою національно-культурного самовираження українського населення Росії стало утворення музичних і пісенних колективів, котрі діяли переважно при громадських організаціях культурного спрямування. Подібне становище обумовлювалось тим, що колективи, котрі працювали саме у цих напрямках культурної діяльності, потребували найменше витрат, могли бути цікавими навіть для асимільованих українців і їхня робота, як правило, не викликала серйозної протидії федеральних і місцевих органів державної влади, а інколи діставала значну організаційну і фінансову допомогу з їхнього боку. Впродовж 1991–2014 рр. значна кількість музичних та пісенних колективів, створених російськими українцями, здобула величезний досвід творчої та організаційної роботи, зокрема брала активну участь у загальноросійських і регіональних фестивалях національних культур, засновувала фестивалі української культури в окремих регіонах Росії, співпрацювала з українськими колегами, регулярно представляла себе в культурних проектах України і таким чином відіграла помітну роль у збереженні і розвитку національно-культурних традицій українства. Вивчення цього досвіду, як і інших напрямів культурної роботи громадських організацій, заснованих українською спільнотою Росії, є важливим і актуальним завданням української історичної науки, оскільки його результати можуть сприяти пошуку нових форм і методів інформаційної і культурної допомоги російським українцям з боку українських владних структур в умовах українсько-російського збройного протистояння і фактичної втрати Україною можливостей захищати права української діаспори Російської Федерації дипломатичними засобами.

У процесі роботи над статтею авторкою вивчено наукові роботи українських дослідників А.А. Виноградова, С.О. Вовк, М.М. Галік, М.Б. Закірова, І.М. Ключовської, Т.Д. Крамарчук,

Л.І. Мазука, А.А. Попка, О.М. Романухи, О.І. Стадніченко та ін., в яких висвітлено основні тенденції розвитку та проблеми стосовно діяльності культурних громадських організацій, створених російськими українцями, розглянуто історію українсько-російської співпраці в галузі культури впродовж 1990-х – першої половини 2010-х років, наведено приклади культурної взаємодії жителів прикордонних областей двох країн, проаналізовано роботу українських державних установ та суспільних організацій щодо захисту інтересів української діаспори та надання їй допомоги у реалізації національно-культурних потреб [5; 6; 7; 10; 13; 15; 20; 29; 30; 32; 39]. У наукових та науково-популярних працях російських вчених та активістів громадських організацій українців Росії А. Авраменка, В. Бабенка, Л. Мельник, Л. Найдено, В. Нанаки, В. Павука, Е. Познякової, Є. Савенка, В. Сінельникової, Д. Чернієнка та ін. розглянуто основні напрями і форми культурної діяльності українських громад Росії, а також міститься цінна інформація про створення і роботу професійних та самодіяльних музичних та пісенних колективів, що протягом 1990 – початку 2010 років діяли при українських об'єднаннях [1; 2; 21; 23; 24; 26; 28; 34; 37; 42]. Однак, на сучасному етапі ще не створено наукових робіт, які б містили комплексний науковий аналіз мистецької діяльності української спільноти Росії або аналізували роботу численних музичних та пісенних колективів, заснованих російськими українцями у 1990-х – 2010-х роках.

Виходячи з цього, метою даної статті є вивчення та аналіз процесу утворення професійних та самодіяльних музичних і пісенних колективів, заснованих представниками української спільноти Російської Федерації впродовж 1991 – 2014 рр. (до початку збройного вторгнення Росії на територію України), визначення основних напрямів і форм їх роботи та впливу на збереження і розвитку українських національно-культурних традицій.

Наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років у середовищі української діаспори Російської Федерації посилюється тенденція до національно-культурного відродження, наслідком якої стало утворення значної кількості українських громадських організацій, переважно культурного спрямування. Однією із найпомітніших форм самовираження українських національних об'єднань стало заснування їх учасниками, як професійних, так і аматорських музичних та пісенних колективів. У числі найпопулярніших музично-пісенних колективів, створених російськими українцями, слід назвати Українську народну хорову капелу. Ідея заснування ансамблю української пісні виникла у 1992 р. поміж активістів українського національно-культурного об'єднання «Славутич» міста Москви, а на посаду керівника новоствореного колективу було запрошено

випускницю Київського державного музичного училища ім. Р.М. Глієра та Київської державної консерваторії ім. П.І. Чайковського, хормейстера і диригента хорів В.І. Скопенко. Головним творчим напрямом діяльності капели є популяризація української пісенно-хорової культури у Російській Федерації та за кордоном. До репертуару колективу входять українські народні пісні у традиційному виконанні та з аранжуванням українських і російських композиторів, пісні на слова Т.Г. Шевченка, композиції на основі національних обрядів, українська духовна музика, зокрема твори М. Дилецького, М. Березовського, Д. Бортнянського, М. Леонтовича, О. Кошиця, а також хорові пісні сучасних композиторів В. Герасимчука, В. Філіпенка, П. Майбороди, А. Кос-Анатольського, Г. Струве, О. Юрлова та ін. У процесі роботи колективом створено літературно-музичні композиції «Святий вечір», «Великдень», «Весілля», «Українське застілля», поставлено оперу М. Лисенка «Наталка-Полтавка». У складі капели зі своїм власним репертуаром діють і малі вокальні форми: солісти, дуети, ансамблі, котрі окрім народних пісень виконують романси та авторські твори, а також інструменталісти: баяніст, бандуристка, скрипачка [8].

Упродовж 1990-х – 2000-х рр. українська народна хорова капела брала активну участь у традиційних заходах, котрі проводили національно-культурні об'єднання Москви, виступаючи з концертами у Кремлівському палаці, Державному центральному концертному залі «Росія», Великому залі Московської державної консерваторії ім. П.І. Чайковського, Колонному залі Дворянських зборів, Концертному залі мерії Москви, Московському міжнародному Будинку музики, Будинку культури і творчості та на інших майданчиках Москви та Підмосков'я. Представники колективу були в числі організаторів кількох мистецьких фестивалів, зокрема Всеросійського фестивалю-конкурсу українських хорових колективів і вокальних ансамблів ім. О. Кошиця, Міжнародного фестивалю національних і любительських хорових колективів «Москва – місто миру», Московського фестивалю «Хорова весна», Міжнародного фестивалю національних культур «Віночок слов'янських культур», Московського фестивалю академічних любительських хорів тощо. З учасниками колективу часто виступають відомі солісти, зокрема заслужена артистка Росії та України, солістка Большого театру Галина Черноба (колишня полтавчанка), лауреат багатьох міжнародних конкурсів, соліст Московської філармонії Руслан Кадиров, почесний робітник культури Москви, вокаліст і виконавець гумористичних творів С. Олійника і П. Глазового Володимир Праслов, кінорежисер і учасниця концертів, що проводить Український музичний салон, Віра Федорченко [8].

Зі своїми творчими програмами колектив капели виступав у багатьох містах Росії та України, зокрема у Санкт-Петербурзі, Петрозаводську, Воронежі, Володимирі, Іваново, Суздалі, Твері, Ярославлі, Можайську, Пушкіно, Києві, Львові, Івано-Франківську, Луцьку, Верховині, а також у Польщі, Швеції та Фінляндії. Українську народну хорову капелу відзначено званням лауреата Всеросійського фестивалю-конкурсу українських хорових колективів і

вокальних ансамблів ім. О. Кошиця (1995 р. і 2000 р.) та Московського фестивалю мистецтв «Натхнення», нагороджено почесними дипломами учасника Міжнародного конкурсу хорів ім. Лесі Українки у Луцьку (1996 р.), свята, присвяченого 850-річчю Москви, Міжнародного фестивалю фольклорної музики і танцю «Ми – одна сім'я на планеті Земля» (1998 р.), Московського фестивалю «Хорова весна – 1999», Міжнародного фестивалю духовної музики і народних традицій «Благовіст» (1999 р.), фестивалю, присвяченому 2000-літтю Різдва Христового в межах ювілейної програми «Християнство 2000», Московського фестивалю національних культур «Хоровод дружби» (2006 р.) та інших фестивалів [8].

Попри значні творчі успіхи, яких досягла Українська народна хорова капела, колектив упродовж своєї діяльності зустрічається з низкою проблем, основною з яких є відсутність постійного приміщення для репетицій, котрі постійно відбувалися в різних місцях столиці, найчастіше в приміщенні Бібліотеки української літератури в Москві (протягом 2006–2010 рр.) та Національного культурного центру України в Москві (в останні роки). Значними проблемами є також нестача коштів для придбання нових концертних костюмів і залучення до співпраці із колективом етнографів, мистецтвознавців та стилістів, оскільки капела за час свого існування не отримувала фінансової допомоги від українських владних структур та московської державної адміністрації [8].

В.І. Скопенко та очолювана нею Регіональна громадська організація «Українці Москви» (до 2001 р. організація носила назву Об'єднання українців Москви) стали засновниками Українського музичного салону, який розпочав свою діяльність у жовтні 1991 р. за підтримки Комітету міжрегіональних зв'язків і національної політики Москви. Впродовж 1997–2010 рр. значну роль в організації музичних салонів відіграла також Федеральна національно-культурна автономія «Українці Росії». Український музичний салон уже впродовж двадцяти п'яти років раз на місяць регулярно проводить свої концерти, які в останні роки відбуваються в приміщенні Національного культурного центру України в Москві. Першою ведучою салону була постійна учасниця Української народної хорової капели Лариса Романюк, пізніше салони проводили почесний працівник культури Москви Володимир Праслов, кінорежисер Віра Федорченко та художній керівник Української народної хорової капели Вікторія Скопенко. В.А. Федорченко та В.І. Скопенко здійснюють значну творчу і організаційну роботу щодо підготовки і проведення музичних вечорів, в яких беруть участь не лише представники української музичної культури, але й творчі колективи інших національностей. До виступів у концертах запрошуються як професійні музиканти, співаки, поети, так і любительські колективи і виконавці різних творчих напрямів і різного віку, від дитячих колективів до заслужених майстрів [41].

Найбільшу кількість глядачів зібрала сотий (2000 р.) та двохсотий (2011 р.) ювілейні музичні салони. У 2014 р. в рамках святкування 200-річчя з дня народження Т.Г. Шевченка кілька музичних салонів було присвячено вшануванню його творчості, зокрема

концерти «Кобзарева ліра», «Шевченківський заспів», «Шевченко в музиці» тощо [41].

За ініціатииви Регіональної громадської організації «Українці Москви» та громадської організації «Славні імена Полтавщини» у 2009 р. в Москві було створено Український музично-драматичний театр-антрепризу «Еней», художнім керівником та режисером якого став соліст Державного академічного Большого театру Росії Микола Решетняк, арт-директором – співачка, лауреат міжнародних конкурсів Лариса Білан, а головним хормейстером – Вікторія Скопенко. Фінансову підтримку театру надає московський бізнесмен М.М. Ліндюк. Найбільш значними творчими досягненнями театру стали створення вистави «Травнева ніч» та фантазії «Лабарданс» на тему комедії «Ревізор» за творами М.В. Гоголя, підготовка літературно-музичної вистави за мотивами творів Лесі Українки, випуск серії компакт-дисків «Видатні поети України» у виконанні представників української діаспори Москви тощо [25, с.11 – 13].

Протягом 1991–2014 рр. також продовжував свою роботу Державний академічний ордена Дружби народів Кубанський козацький хор, який було створено 14 жовтня 1811 р. як Чорноморський Військовий співочий хор, але постійно оновлюючись і трансформуючись, колектив зберігся і досьогодні. З 1974 р. художнім керівником Державного академічного Кубанського козачого хору є народний артист Росії та України, доктор мистецтвознавчих наук, професор, композитор і аранжувальник народних пісень В.Г. Захарченко. Основу репертуару козачого хору складають українські пісні нащадків чорноморських козаків, що прийшли із Запорізької Січі, та російські пісні донських козаків у обробці і аранжуванні художнього керівника. До концертних програм хору входять пісні, написані В.Г. Захарченко на вірші українських поетів Т. Шевченка, Л. Українки, О. Пчілки, російських поетів О. Пушкіна, М. Лермонтова, О. Блока, Ф. Тютчева, С. Есеніна, М. Цветаєвої та інших авторів, а також духовна музика і класичні твори. Окрім хорового співу артисти козачого хору займаються також танцями, їх багаточисельна хореографія включає елементи класичного гопака, переплетені з танцювальними прийомами й ритмами кавказьких народів [18; 19; 33].

Необхідно відзначити, що впродовж 1990-х – початку 2010-х рр. вихованці української вокальної, хореографічної і музичної школи постійно поповнювали ряди кубанських хороваків, танцювальної групи та оркестру. У 1973–2008 рр. провідним солістом Кубанського козачого хору працював випускник Чернівецького музичного училища, народний артист Росії А.В. Лізвінський, котрий був також першим і протягом багатьох років основним виконавцем гімну Краснодарського краю «Ты Кубань, ты наша Родина». Серед інших вихідців з України, що відзначилися в роботі Кубанського козачого хору, слід назвати солістів хору уродженця Харківської області, заслуженого артиста Росії Михайла Цирульника, заслуженого артиста України Миколу Коротуна (Полтава), заслужену артистку Кубані Марину Гольченко (Луганськ), вокалістку Оксану Штикіну (Донецька область), директора козачого хору, заслуженого працівника культури Росії та України Віктора Вишневського (Хмельницька область), керівника оркестру народних і духових

інструментів Кубанського козачого хору, заслуженого артиста України Бориса Качура, заслужених артистів України Михайла Мамчура, Віталія Сушкова тощо [4]. Помітну роль в діяльності колективу відіграли також російські українці, зокрема заслужений артист Росії В'ячеслав Стаканов, котрий згодом переїхав до Самари, ставши одним із творців і солістів Державного ансамблю пісні і танцю «Волзькі козаки», та дипломований керівник народного хору Олег Бондаренко, який переїхавши у 1996 р. із Самари до Краснодару став не лише одним із солістів Кубанського козачого хору, але й виступав у головних партіях танцювальної групи. Упродовж 1995–1999 рр. розкрила свій талант солістка Кубанського козачого хору, заслужена артистка України М.Ю. Крапостіна (1969–1999), що народилась у місті Сургут Тюменської області. Молода артистка дуже рано пішла з життя, але встигла записати значну кількість пісень, які увійшли до аудіоальбому козачого хору «В хвилини музики», що вийшов 2006 р. [4; 11].

Значним творчим досягненням Кубанського козачого хору став також вихід у 2008 р. аудіоальбому на чотирьох дисках «Музичне приношення Україні». Художній керівник хору В.Г. Захарченко впродовж багатьох років подорожував Краснодарським краєм, записуючи пісні старих станичників – нащадків чорноморських козаків, в його творчому доробку запис, обробка і аранжування близько тисячі українських і російських народних пісень [18; 33]. Артисти козачого хору неодноразово гастролювали в Україні, відвідавши з концертами Київ, Харків, Полтаву, Кременчук, Кривий Ріг, Запоріжжя, Миргород тощо. У 2003 р. Кубанський козацький хор взяв участь у святковій програмі, присвяченій 189-й річниці з дня народження Т.Г. Шевченка, на сцені Національної опери України і дав два сольних концерти в палаці «Україна», під час яких відбулися прем'єра пісні В.Г. Захарченка на вірші Лісії Українки «Як дитиною бувало» і спільні концерти хору з народною артисткою України Н.М. Матвієнко [19].

Відзначаючи суттєві досягнення Кубанського козачого хору у розвитку української національної культури, все ж не можна не згадати той прикрий факт, що художній керівник хору В.Г. Захарченко був одним із артистів, хто 11 березня 2014 р. підписав публічну заяву діячів культури Російської Федерації до президента країни В.В. Путіна про підтримку його дій щодо України та Криму [40].

Найбільша кількість пісенних і музичних творчих колективів, створених української спільнотою Росії, діє на території Республіки Башкортостан. За статистичними даними кінця 2013 р. нараховувалось 23 українських самодіяльних колективи, що працювали у селах і містах, де мешкає значна частина українців республіки. Подібні успіхи обумовлені активною позицією керівництва Республіканського національно-культурного центру українців Башкортостану «Кобзар» на чолі з В.Б. Дорошенком та В.Я. Бабенком, котрий впродовж 1990–2010 рр. обіймав посаду співголови центру, а у 2014 р. став головою організації. Лідерам цього національно-культурного товариства вдалося встановити плідну співпрацю з представниками республіканської та місцевої адміністрації, зокрема з Міністерством культури і національної політики

Республіки Башкортостан, і отримувати фінансову допомогу на проведення численних заходів, спрямованих на збереження і розвиток української культури. Найбільших успіхів досягли 5 українських творчих колективів республіки, що мають статус народних, зокрема Народний хор української пісні „Кобзар” міста Уфи, солістом якого став В.Б. Дорошенко, Народний фольклорний ансамбль російської та української пісні «Барвінок» міста Стерлітамак, хор «Дніпро» міста Мелеуз, Народний фольклорний ансамбль аутентичного співу "Чарівниці" села Казанка Альшеевського району та ансамбль «Червона Калина» Чишминського району Уфимської області. З середини 1990-х років в одному із сіл республіки раз на два роки проводяться фестивалі української культури, в яких беруть участь самодіяльні українські творчі колективи Башкортостану. За підтримки районної адміністрації Чишминського району Уфимської області Національно-культурний центр «Кобзар» щороку проводить в селі Санжарівка свято Івана Купала. З 1995 р. у Башкортостані щорічно проводиться свято української творчості «Ой радуйся, Земле!». Стало також традиційним проведення Республіканського дитячо-юнацького фестивалю-конкурсу української культури «Червона Калина», котрий з 2006 р. отримав статус міжнародного [3; 12].

У грудні 2014 р. в театральній залі Уфимського філіалу Московського державного гуманітарного університету ім. М.О. Шолохова відбувся фестиваль української культури "Вінок Башкортостану – Кобзарю", присвячений 200-річчю з дня народження Т.Г. Шевченка. У фестивалі взяли участь шанувальники української пісні, поезії і танцювального мистецтва. Друга частина фестивалю "Українське намисто Башкортостану" складалась із виступів найкращих українських пісенних колективів республіки, а також солістів Башкирського державного театру опери та балету [9].

В інших республіках та областях Російської Федерації впродовж 1991–2014 рр. працювала і продовжує діяти на сучасному етапі значна кількість українських пісенних та музичних колективів, найбільш успішними серед яких стали український фольклорний ансамбль, вокальна група «Водограй» та вокально-інструментальна група «Сірий клин» міста Омська, ансамбль української народної пісні з Новосибірська, самодіяльний український хор «Горлиця» з Владивостока, український хор «Барвінок» з Красноярська, український хоровий колектив міста Сиктивкара, народний хор «Українська пісня» з Петрозаводська, український хор «Дніпро» з міста Тольятті, ансамбль етнічного співу «Край» з Москви, Хабаровський муніципальний український хор «Криниця», ансамбль «Слов'янські наспіви» і хор регіональної громадської організації Удмуртії «Товариство української культури «Громада», ансамбль «Черемшина» з Усть-Ілімська, що діє при Українському культурному центрі в Іркутській області, хор «Чиста криниця», створений при Національно-культурній автономії українців Тюменської області «Єдина родина», ансамбль «Дніпряночка», заснований при Українській національно-культурній автономії міста Єкатеринбурга, народний ансамбль пісні і танцю

«Покуть» Центру української культури Лазаревського центру національних культур міста Сочі тощо [14; 27; 35].

Однією із форм самовираження українських творчих колективів Росії впродовж 1991–2014 рр. стала їхня участь у всеросійських та регіональних конкурсах і фестивалях української та слов'янської культури. Найбільш масштабним заходом, де змогли виявити свій хист українські музичні та пісенні колективи, став Всеросійський фестиваль-конкурс українських хорових колективів і вокальних ансамблів імені Олександра Кошиця, який відбувся у 1995, 2000, 2002 та 2006 роках. Якщо на I Всеросійський фестиваль-конкурс ім. О. Кошиця прибуло лише кілька колективів, то четвертий фестиваль зібрав майже півсотні хорових колективів із різних куточків Росії, зокрема з Татарстану, Карелії, Тольятті, Мурманська, Нижнього Новгороду, Омська, Оренбурга, Тюмені, Хабаровська, Санкт-Петербурга, Москви та Московської області тощо. Організаторами IV Всеросійського фестивалю-конкурсу ім. О. Кошиця (19–23 жовтня 2006 р.) стали Об'єднання українців Росії, Федеральна національно-культурна автономія «Українці Росії», Регіональна громадська організація «Українці Москви», захід відбувся за підтримки Федерального агентства з культури та кінематографії Російської Федерації (в рамках федеральної програми «Культура Росії»), Комітету міжрегіональних зв'язків та національної політики Москви, Міністерства закордонних справ України, Посольства України в Російській Федерації тощо. Українські колективи представили себе у трьох номінаціях: 1) академічні хори і вокальні ансамблі; 2) народні хори і фольклорні ансамблі; 3) дитячі колективи (академічні, народні хори, фольклорні ансамблі). У фестивалі взяла участь також низка колективів із України, зокрема народна хорова капела «Дніпро» Київського національного університету імені Тараса Шевченка, яка здобула гран-прі фестивалю. Внаслідок погіршення українсько-російських відносин, перші ознаки якого намітились уже з середини 2000-х років, наступний фестиваль-конкурс так і не відбувся. 16 жовтня 2015 р. за ініціативи Регіональної громадської організації «Українці Москви» з нагоди 140-річчя від дня народження О.А. Кошиця відбувся круглий стіл "Українська пісня у світі" за участю музикантів та громадських діячів Москви [14; 25, с.14; 38].

В окремих містах і регіонах Російської Федерації впродовж 1991–2014 рр. також проходила низка щорічних або періодично повторюваних українських музичних та пісенних фестивалів, котрі відбувались за участі та підтримки, як українських громадських організацій, так і представників обласної та місцевої державної адміністрації. У числі таких заходів слід назвати Міжнародний фестиваль-конкурс традиційної української культури "Роде наш красний" пам'яті Василя Скуратівського, що відбувається в Українському культурному центрі курортного селища Лазаревське міста Сочі, Міжнародний конкурс сучасної української пісні «Українська ліра Санкт-Петербурга», щорічний фестиваль самодіяльних творчих колективів українців Західного Сибіру «Сибірські барви України» (місто Сургут Тюменської області), Далекосхідний крайовий фестиваль української культури «Наша

думка, наша пісня» (Хабаровськ), Волгоградський фестиваль української пісні, Фестиваль української пісні «Червона Рута» у Воркуті, Фестиваль української культури «Україна співає» в Твері, Відкритий вокальний конкурс ім. Оксани Петрусенко (Нижньокамськ), Краснодарський крайовий фестиваль української культури тощо [24, с. 245; 31; 36; 17; 22]. Українські музичні та пісенні колективи також беруть активну участь у республіканських, крайових, обласних, міських фестивалях української культури, де представлені різні напрями мистецтва, зокрема в таких заходах як Фестиваль українців Татарстану, Дні української культури в Примор'ї, Красноярську, Тюмені, культурних заходах обласного масштабу в Тюменській, Самарській, Воронежській областях тощо [16; 22]. Подальші перспективи існування подібних конкурсів і фестивалів, а також їх рівень і масштаби, на думку авторки, залежать від особистих контактів і співробітництва лідерів українських громадських організацій із представниками місцевої державної адміністрації та українських владних структур і культурних організацій.

Таким чином, одним із основних напрямів культурно-мистецького розвитку української діаспори Російської Федерації впродовж 1991–2014 рр. стало створення музичних та пісенних колективів, серед яких переважали академічні і народні хори та вокальні ансамблі. Подібні творчі колективи створювалися переважно громадськими організаціями російських українців, які отримували епізодичну організаційну та фінансову підтримку в рамках федеральних та місцевих програм культурного розвитку. У досліджуваний період так і не було розроблено конкретних програм і планів національно-культурного розвитку української діаспори Росії, тому допомога, що надавалася українській спільноті з боку владних структур країни не набула системного і планомірного характеру. Найбільших успіхів у створенні музичних і пісенних колективів вдалося досягти українській діаспорі Москви. Значна роль у заснуванні і діяльності Української народної хорової капели, Українського музичного салону, Українського музично-драматичного театру-антрепризи «Еней» належить Регіональній громадській організації «Українці Москви» та її голові В.І. Скопенко, оскільки впродовж 1990-х – 2010 рр. їй вдалося здобути значний авторитет і налагодити плідне співробітництво з представниками московських культурних кіл і міської державної адміністрації, зокрема у 2000-х – на початку 2010-х рр. вона була членом президії Міжнародної консультативної ради при уряді Москви. Значних успіхів у розвитку української музичної та пісенної творчості досягла також українська спільнота Республіки Башкортостан завдяки активній роботі Республіканського національно-культурного центру українців Башкортостану «Кобзар», керівництво якого ще на початку 1990-х років розробило і підписало з республіканським урядом Програму національно-культурного відродження українського населення Республіки Башкортостан. У рамках реалізації цієї програми український центр «Кобзар» регулярно отримує значну фінансову допомогу для роботи численних національних фольклорних колективів,

проведення фестивалів і днів української культури тощо. Українським громадським організаціям інших регіонів Російської Федерації впродовж 1991–2014 рр. вдалося досягати лише ситуативної та епізодичної співпраці з представниками місцевої державної адміністрації, що не було підкріплено довгостроковими документами. В умовах українсько-російського збройного протистояння та інформаційної війни з боку російських засобів масової інформації, спрямованої на створення у російському суспільстві негативного образу українців та української держави, подальше розширення обсягів і масштабів подібної співпраці є проблематичним, тому на сучасному етапі особливої необхідності набуває пошук шляхів фінансової та інформаційної допомоги українській діаспорі Росії з боку українських владних структур, громадських організацій та бізнесових кіл.

1. Авраменко А.М. Україністика на Кубані: витоки і сучасні тенденції розвитку / А.М. Авраменко // Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті: сучасний вимір, проєкція у майбутнє: Збірник матеріалів третьої Міжнародної науково-практичної конференції, 23 – 25 червня 2010 р. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. – С. 353 – 356.

2. Бабенко В.Я. Етнополітичні, культурні та мовні проблеми українців в Росії: чи потрібні українці Росії? // Світове українство як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті «...землякам моїм в Україні і не в Україні...»: Збірник матеріалів четвертої Міжнародної науково-практичної конференції, 23 – 24 серпня 2013 р. (у рамках IV Міжнародного конгресу світового українства). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – С. 267 – 269.

3. Бабенко В.Я. Поздоровляємо з ювілеєм! // Офіційний сайт Республіканського національно-культурного центру українців Башкортостану "Кобзар". – Режим доступу до статті: <http://kobzarufa.ru/index.php/novosti-nashi-sobytiya/34-pozdorovlyaemo-z-yuvileem>

4. Бондаренко А. Помер «кубанський соловей» з України. – Режим доступу до статті: <http://kobza.com.ua/content/view/2518/36/>

5. Виноградов А.В. Діяльність державних та недержавних інституцій України в площині українсько-російських гуманітарних відносин доби незалежності: дис. на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук: 07.00.01 / Виноградов Андрій Вадимович. – Луганськ, 2010. – 239 с.

6. Вовк С.О. Становлення та розвиток міжрегіонального співробітництва прикордонних областей України і Російської Федерації (наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття): дис. на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук: 07.00.01 / Вовк Світлана Олександрівна. – Луганськ, 2005. – 189 с.

7. Галік М.М. Діяльність Міжнародного інституту освіти, культури і зв'язків з діаспорою Національного інституту «Львівська політехніка» для збереження національної ідентичності українців у зарубіжжі / М.М. Галік // Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті. Українська діаспора у світовій цивілізації: Збірник матеріалів другої Міжнародної науково-практичної конференції, 18 – 20 червня 2008 р. – Львів, 2008. – С. 178 – 182.

8. Гіржов В. Капелла Вікторії Скопенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: <http://kobza.com.ua/content/view/1866/38/>

9. Дорошенко В., Сиренко Ю. Фестиваль української культури «Венок Башкортостана – Кобзарю» прошел в Уфе. – Режим доступу до статті: <http://kobzarufa.ru/index.php/novosti-nashi-sobytiya/31-festival-ukrainskoj-kultury-venok-bashkortostana-kobzaryu-proshel-v-ufe>

10. Закіров М.Б. Урало-Сибірський регіон Російської Федерації в умовах трансформації суспільства: участь українського населення: дис. на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук: 07.00.02 / Закіров Марат Борисович. – Луганськ, 2006. – 210 с.

11. Захарченко В.Г. Остановись, мгновение: Марина Крапостина! – Режим доступу до статті: <http://kobza.com.ua/content/view/2689/36/>

12. Інформація про ситуацію у сфері забезпечення культурно-мовних потреб українців у Республіці Башкортостан. Додаток до листа генерального консула Російської Федерації у Львові Є.Ф. Гузєєва редактору «Львівської газети» П.І. Гулику від 5 лютого 2007 р. – Режим доступу до документа: www.lviv.mid.ru/doc/ba.doc

13. Ключковська І.М. До питання стратегії розвитку взаємозв'язків України та діаспори / І.М. Ключковська // Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті: Перша міжнародна наукова конференція, 8 – 10 березня 2006 р. – Львів, 2006. – С. 15 – 17.

14. Кононенко Ю. Яскраве свято української пісні. – Режим доступу до статті: <http://kobza.com.ua/content/view/1583/38/>

15. Крамарчук Т.Д. Українська діаспора Республіки Башкортостан: історія формування та особливості існування в іншоетнічному середовищі: дис. на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук: 07.00.01 / Крамарчук Тетяна Дмитрівна. – Черкаси, 2000. – 205 с.

16. Лист Генерального консула України в Ростові-на-Дону В.А. Москаленка директору Департаменту зв'язків з закордонним українством та культурно-гуманітарного співробітництва Міністерства закордонних справ України В. В. Яценківському від 26 липня 2011 р. Щодо проведення фестивалю української культури. – Поточний архів Міністерства закордонних справ України за 2011 р. – К., 2011.

17. Лист Генерального консула України в Санкт-Петербурзі Н.В. Прокоповича директору Департаменту зв'язків з закордонним українством та культурно-гуманітарного співробітництва МЗС України В. В. Яценківському від 27 лютого 2012 р. – Поточний архів Міністерства закордонних справ МЗС за 2012 р. – К., 2012.

18. Лосковцова М. «Музичне приношення Україні». – Режим доступу до статті: <http://kobza.com.ua/content/view/2684/38/>

19. Лосковцова М. Про чорноморського козака. – Режим доступу до статті: <http://kobza.com.ua/content/view/2283/36/>

20. Мазука Л.І. Державна політика у сфері збереження національної ідентичності закордонних українців // Світове українство як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті

«...землякам моїм в Україні і не в Україні...»: Збірник матеріалів четвертої Міжнародної науково-практичної конференції, 23 – 24 серпня 2013 р. (у рамках IV Міжнародного конгресу світового українства). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – С. 9 – 20.

21. Мельник Л. Діяльність громадських організацій українців Росії як фактор збереження національної ідентичності // Світове українство як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті «...землякам моїм в Україні і не в Україні...»: Збірник матеріалів четвертої Міжнародної науково-практичної конференції, 23 – 24 серпня 2013 р. (у рамках IV Міжнародного конгресу світового українства). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – С. 227 – 230.

22. Надходження з Нижньокамська. – Режим доступу до статті: <http://kobza.com.ua/content/view/3329/86/>

23. Найдено Л.В. Досвід роботи української недільної школи в умовах подвійного іншомовного оточення. Пошуки оптимальних програм викладання українознавчих предметів / Л.В. Найдено // Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті: Перша міжнародна наукова конференція, 8 – 10 березня 2006 р. – Львів, 2006. – С. 240 – 244.

24. Нанак В.М. Формування позитивного іміджу України шляхом просвітницької та культурологічної діяльності української діаспори / В.М. Нанак // Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті: Перша міжнародна наукова конференція, 8 – 10 березня 2006 р. – Львів, 2006. – С. 244 – 269.

25. Отчёт Региональной общественной организации «Украинцы Москвы» за 2015 год. – 17 с. – Режим доступу до документа: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=8&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiWkMf15dDPAhXmJZoKHSgJA BMQFghTMAc&url=http%3A%2F%2Fmos-ukr-apella.ru%2Fload-doc%2Frep2015-minu.doc&usg=AFQjCNGu-wvSirvKwTkg3QbY0mMStCm0oQ&sig2=B6Wbh_qfJao-g03PYNJNKtQ

26. Павук В. Українська діаспора Сибіру сьогодні і завтра. На прикладі Національно-культурної автономії українців Новосибірська / Л. Павук // Світове українство як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті «...землякам моїм в Україні і не в Україні...»: Збірник матеріалів четвертої Міжнародної науково-практичної конференції, 23 – 24 серпня 2013 р. (у рамках IV Міжнародного конгресу світового українства). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – С. 241 – 242.

27. Паняк С. Уральські українці відсвяткували День єднання. – Режим доступу до статті: <http://kobza.com.ua/content/view/3926/36/>

28. Познякова Е.М. Україна на Камчатці / Е.М. Познякова // Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті: Перша міжнародна наукова конференція, 8 – 10 березня 2006 р. – Львів, 2006. – С. 269 – 272.

29. Попок А.А. Українські поселення на Далекому Сході як історичний та етнокультурний феномен (кінець XIX – XX ст.): дис. на здобуття наукового ступеня

кандидата історичних наук: 07.00.02 / Попок Андрій Андрійович. – К., 2002. – 214 с.

30. Попок А.А. Формування та реалізація державної політики щодо закордонного українства: дис. на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління: 25.00.02 / Попок Андрій Андрійович. – К., 2010. – 368 с.

31. Постанова Ради Об'єднання українців Росії та Ради Федеральної національно-культурної автономії українців Росії «Про хід виконання рішень IV Конгресу Об'єднання українців Росії та III З'їзду Федеральної національно-культурної автономії українців Росії» від 14 квітня 2007 р. – Режим доступу до документа: <http://kobza.com.ua/content/view/1890/86/>

32. Романуха О.М. Розвиток українсько-російських відносин в сфері культури і науки (1991 – 2005 рр.): дис. на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук: 07.00.01 / Романуха Олександр Миколайович. – Донецьк, 2007. – 292 с.

33. Рябець О. Рідня. Торжество краси й таланту... У Києві з триумфом виступив Кубанський козацький хор. – Режим доступу до статті: <http://kobza.com.ua/content/view/3151/38/>

34. Савенко Є. Досвід роботи українського товариства «Вербиченька» у культурно-просвітницькому напрямку / Є. Савенко // Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті: Перша міжнародна наукова конференція, 8 – 10 березня 2006 р. – Львів, 2006. – С. 286 – 290.

35. Савенко Є. Ювілей української громади в Іжевську Савенко Є. Ювілей української громади в Іжевську. – Режим доступу до статті: http://ukrros.info/news/index.php?ELEMENT_ID=3380

36. Сінельникова В. Про київську «Крالیцю» у Росії. – Режим доступу до статті: <http://kobza.com.ua/content/view/3524/38/>

37. Сінельникова В. Український ономастикон Нижньоволзького регіону: до питання збереження етнічності українців Волгоградської області РФ / В. Сінельникова // Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті: сучасний вимір, проекція у майбутнє: Збірник матеріалів третьої Міжнародної науково-практичної конференції, 23 – 25 червня 2010 р. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. – С. 258 – 263.

38. Сірук О. Народна хорова капела «Дніпро»: гран-прі для духовних нащадків О.Кошиця. – Режим доступу до статті: <http://philology.knu.ua/conf/dnipro.shtml>.

39. Стадніченко О.І. Проблема забезпечення прав національних меншин в міжнародних відносинах України і Російської Федерації: дис. на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук: 23.00.04 / Стадніченко Ольга Іванівна. – 220 с.

40. У Чернігові відміняють концерт Кубанського козачого хору через підтримку агресії Путіна. – Режим доступу до статті: <http://pik.cn.ua/print/8509/>

41. Украинский музыкальный салон в Москве. – Режим доступу до статті: <http://mos-ukr-capella.ru/main.php?file=salon#>

42. Чернієнко Д. Історична україністика в сучасній Росії: стан і шляхи розвитку / Д. Чернієнко // Світове українство як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті «...землякам моїм в Україні і не в Україні...»: Збірник матеріалів четвертої Міжнародної науково-практичної конференції, 23 – 24 серпня 2013 р. (у рамках IV Міжнародного конгресу світового українства). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – С. 367 – 370

УДК 930.2:323.25(470+571)"1932/1933"

Віктор Гудзь

Російська історіографія голоду 1932-1933 років періоду перебудови

На етапі перебудови дослідження проблеми голоду 1932-1933 рр. російськими істориками зводилися переважно до встановлення його причин, характеру та демографічних наслідків. Трагедія села розглядалася як наслідок колективізації, а питання продовольчої політики у 1932 р., репресій і блокади сіл та цілих регіонів, які проливають світло на відмінності голоду в Україні і Росії, залишалися на другому плані. Протягом 1986-1991 років російська історична наука здійснила інтелектуальний перехід від пояснень голоду порушенням ленінського кооперативного плану, форсованою колективізацією та неурожаєм до визнання організованого характеру селянської трагедії в зернових регіонах СРСР. Проте російські історики вбачали причиною насильства Сталіна над селянством прискорену модернізацію країни, а не намір вдарити по республіканському сепаратизму чи націоналізму, відтак не визнавали Голодомору в Україні.

Ключові слова: російська історіографія, період перебудови, голод 1932-1933 рр., Україна.

Victor Gudz

Russian Historiography of Famine of the 1932-1933 in the Period of Perestroika

Russian historians were limited mainly by establishing the causes, nature and demographic consequences of the hunger in 1932-1933 at the stage of restructuring in the USSR. The famine is regarded as one of the key consequences of collectivization, but the issue of the food policy in 1932, repression and blockades of villages and entire regions that shed light on the differences famine in Ukraine and Russia, remained in the background. During the years 1986-1991 Russian historical science has made the transition intellectual explanations of the Great Famine from distortion Lenin's cooperative plan, forced collectivization and crop failure to recognize the nature of organized peasant tragedy in the grain regions. However, Russian historians saw as the cause Stalin's violence to the peasantry accelerated modernization of the country, not going to hit the republican separatism or nationalism, therefore refused to recognize the Holodomor in Ukraine.

Keywords: Russian Historiography, the Perestroika Period, Hunger 1932-1933, Ukraine.